

HAMDULLAH HAMDÎ'NİN KİYAFETNAME'SİNİN BİR NÜSHASI ÜZERİNE

Hanife ALKAN ATAMAN

Özet

En eski dönemlerden itibaren insanlar, görünenin ardındaki görünmeyeni merak etmiş ve buna yönelik çeşitli uygulamalarda bulunmuştur. “Gaybi / gizli ilimler” adı altında toplanan uygulamalar doğrultusunda Doğu’da “ilm-i firâset”, Batı’da “fizyonomi” adıyla karşılanan bilim dalları ortaya çıkmıştır. Kıyafetnamelerde, temelde insan bedeninin ruhu kaplayan bir kıyafet / giysi / kılıf olduğu düşünülerek insanın beden yapısı ve bazı eylemleri gibi dışarıdan gözlemlenebilen somut özelliklerinden yola çıkılarak ruhsal yaşamı, karakteri ve ahlaki ile ilgili hükümler verilmiştir.

Bu çalışmada Türk edebiyatında kıyafetnamelerden kısaca bahsedilmiş, elde bulunan en eski tarihli Türkçe eser olan Akşemseddinzaade Hamdullah Hamdî'nin Berlin Staatsbibliothek'te Diez A oct. 144. numarada kayıtlı 8 varaklık manzum *Kıyafetname* nüshası incelenmiş, metinde ne anlatıldığı üzerinde genel hatlarıyla durulmuş, çalışmanın sonunda metnin transkripsiyonlu çevirisine ve birkaç sayfasının tıpkıbasımına yer verilmiştir. *Kıyafetname*'nin girişinde Allah'a ve Hz. Muhammed'e şükranlar sunulduktan sonra “Reng”, “Boy”, “Et”, “Hareket”, “Saç”, “Baş” gibi toplamda 24 bölüm açılarak bunların yansıması olan karakter özellikleri ile ilgili ön kabuller sıralanmıştır. Teni ya da yüzü kırmızı olan kişilerin utanma duygularının bulunduğuna işaret edildiği ve böyle kişilerin övüldüğü bölümde utanan insanların ger-

* Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, hanife.alkan@omu.edu.tr, hanifealkan_24@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-4030-1142.

çekten yüzlerinin kızarabileceği gerçeğinden hareketle ön kabullerden bazılarının mantıkî temellere dayandırıldığı da anlaşılmaktadır. Kıyâfetnamelerin içinde barındırdığı kültürel unsurlar; o toplumun dünya görüşünün, ortak kabullerinin bir anlamda dile yansımış şeklidir. Bu nedenle bu tür eserlerin gün yüzüne çıkarılması ve yeni nesillere tanıtılması, kültür tarihi açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hamdullah Hamdî, kıyâfetname, gizli ilimler, dış görünüş, karakter, ön kabuller.

ON A COPY OF HAMDULLAH HAMDÎ'S *KIYAFATNAMA*

Abstract

Since the earliest times, people have wondered about invisible behind visible and have made various practices for this. In line with practices gathered under name of "unseen / occult sciences", branches of science, which are called "ilm-i firâset" in the East and "physiognomy" in the West, have emerged. Considering that human body is a clothing that covers the soul, provisions regarding spiritual life, character and morality, which are believed to be indicators of concrete features such as body structure and some actions of the human, are given in Kıyâfetnamas.

In this study, after giving brief information about the kıyâfatnamas in Turkish literature, 8 pages written in verse from *Kıyâfetnama* of Akşemseddinzade Hamdullah Hamdî was examined and briefly focused on what was said in the text. This work is registered at Staatsbibliothek Diez A oct. at number 144 in Berlin. At the end of the study, the transcription of the text and the facsimile of a few pages were included. In the introduction of the work, after thanking to God and Mohammad, a total of 24 chapters titled as "Color", "Height", "Skin", "Movement", "Hair", "Head" were opened and presuppositions about characteristic features were mentioned. In section where it is pointed out that people with red skin or face have feelings of shame and such people are praised, it can be mentioned that people who are embarrassed may actually blush. The cultural elements that kıyâfatnamas contain are reflection of the world view and common acceptances of that society in a way. For this reason, unearthing such works and introducing them to new generations is important in terms of cultural history.

Keywords: Hamdullah Hamdî, kıyâfatnama, occult sciences, appearance, character, presuppositions.

Giriş

Türk Edebiyatında Kıyafetname Türünde Yazılan Eserler

İnsanlar, en eski dönemlerden bu yana görünenin ardındaki görünmeyeni ve bilinmeyen geleceği öğrenmek istemişlerdir. Bu doğrultuda Doğu’da “ilm-i firaset”, Batı’da “fizyonomi (physiognomy)” adıyla karşılanan “gaybi / gizli ilimler” ortaya çıkmıştır. Bu bilim dalı ile geçmişten günümüze kadar pek çok milletin ilgilendiği bilinmektedir. Firaset, kişinin dış görünüşünden ve davranış biçimlerinden onun karakteristik ve ahlaki birçok özelliği hakkında çıkarımlarda bulunmayı ifade etmektedir. Kadıların ve idare amirlerinin karşılaştıkları çeşitli hadiselerle ilgili hüküm verirken bu ilimden faydalandıkları bilinmektedir (Macdonald, 1977b, s. 640). Firaset ilminin falcılık olarak anlaşılması için bunların sadece gaipten haber vermeyip pek çok dinî konuya da açıklık getirdiğini ispatlamak üzere bazı kitaplarda hadislerin ve ayetlerin olduğu ileri sürülmektedir (Çavuşoğlu, 2009, s. 294).

Türk kültüründe ilm-i firaset karşılığında firasetnelere göre daha dar bir alanı ifade eden “ilm-i kıyafet”ler bulunmaktadır. Anlamı, “bir kimsenin ardınca gitmek” olan *kıyafe(t)* sözcüğünün Türkçedeki karşılığı “elbise, şekil, heyet, suret, kılık”tır. Bu bilimle uğraşanlara “kayif” veya “kıyafetşinas” denilmiştir. İlm-i kıyafet, *kıyâfetü’l-isr* ve *kıyâfetü’l-beşer* olmak üzere iki türe ayrılmaktadır: *Kıyâfetü’l-isr* sığır, katır gibi hayvanların ve insanların yollarda bıraktıkları ayak izlerinden onların yaşını, cinsiyetini tahmin eden; *kıyâfetü’l-beşer* ya da kıyafet ilmi ise insanın beden yapısından ve uzuvlarından ahlaki vasıfları ile soyunu tespiti için çalışan bilim dallarıdır (Mengi, 2002, s. 513; Çelebioğlu, 1979, s. 305-306). Kıyafetnamelerde insan vücudunun bir anlamda ruhun dışında onu koruyan, örten bir kıyafet / elbise / kılıf olduğu düşüncesiyle insan bedeni sistematik bir şekilde bölümlere ayrılmış; bu organların özelliklerine göre insanın iç dünyası, karakteri ve ahlakıyla ilgili hükümler verilmiştir (Çelebioğlu, 1979, s. 305). İlgili organlardan “yüz” ve “göz”ün önemi büyüktür. Özellikle “göz”ün ruhun kapısı olduğu, gözden yola çıkılarak daha kesin hükümlerin öne sürülebileceği belirtilmiştir (Çavuşoğlu, 2009, s. 301).

Türklerin İslamiyet’i kabulünden sonra özellikle XV. yüzyıldan itibaren Türk edebiyatında kıyafetname türü kapsamında değerlendirilebilecek eserlerin sayısı artmıştır (Çavuşoğlu, 2009, s. 293, 297). Kıyafet ilmi, daha ziyade tıpta ve siyasette kullanılmıştır (Mengi, 2002, s. 513). XVIII. yüzyıldan sonra ise bu konunun çok fazla ciddiye alınmadığı anlaşılmaktadır (Çelebioğlu, 1979, s. 314).

Konu ile ilgili ilk Türkçe eser, Bedr-i Dilşad’ın II. Murad’a sunduğu bilinen *Murâdname* adlı mesnevisinin kırkıncı babında köle ve cariye satın alınırken dikkat edilmesi gereken hususların açıklandığı bazı beyitlerden oluşmaktadır (Ceyhan, 1997, s. 878-891). En eski tarihli Türkçe eser ise bu çalışmada

üzerinde durulacak olan Akşemseddinzade Hamdullah Hamdî'nin manzum *Kıyâfetname*'sidir. Firdevsi-i Rumi'nin *Firâsetname*'si, İlyas b. İlsâ-yı Saruhânî'nin, Abdülmecid b. Şeyh Nasuh'un, Mustafa b. Evranos'un, Ömer Fâni Efendi'nin ve Bâlîzade Mustafa'nın *Kıyâfetname*'leri, Nesîmî'nin *Kıyâfetü'l-Firâse*'si, Visâlî'nin *Vesiletü'l-İrfân*'ı, Lokman b. Hüseyin'in *Kıyâfetü'l-İnsâniyye fi Şemâilî'l-Osmaniyye*'si en çok bilinen kıyâfetname türündeki eserlerdir. Ayrıca Erzurumlu İbrahim Hakkî'nin *Mârifetname* adlı eseri içindeki manzum kıyâfetnamesi de önemlidir.

Kıyâfetnamelerle ilgili kitap (İHH, 1976; Başkan, 1987; Ceyhan, 1997; KİŞO, 1998; Yılmaz vd., 2002; Çavuşoğlu, 2004), tez (Yerdelen, 1988; Türk, 2007), makale (Mengi, 1977; Erkal, 1999; Çavuşoğlu, 2009), ansiklopedi maddesi (Macdonald, 1977a, 1977b; Fahd, 1986; Mengi, 2002; Türkdoğan, 2014) gibi pek çok çalışma yapılmıştır¹. Hamdullah Hamdî'nin *Kıyâfetname*'si ile ilgili ise Serpil Bülbülân'ın mezuniyet tezi (1966-1967), Âmil Çelebioğlu'nun (1979) ve Bekir Çınar'ın (2012) makaleleri bulunmaktadır. Çelebioğlu'nun çalışmasında kıyâfet ilmi ile ilgili ayrıntılı bilgilerden sonra Hamdullah Hamdî ve Erzurumlu İbrahim Hakkî'nin *Kıyâfetname*'leri üzerinde durulmuştur. Eserlerin nitelikleri ve bölümlerinden kısaca bahsedilmiş, ardından transkripsiyonlu metinlere yer verilmiştir. Çelebioğlu'nun da belirttiği üzere incelenen metinde Murad Buharî nüshası esas alınmakla birlikte anlam ve vezin bakımından gerekli görüldükçe bu nüshada olmayan beyitler, diğer nüshalardan alınarak çalışmaya dâhil edilmiştir.

Çınar'ın çalışmasında kıyâfetname türü ile ilgili bilgi verildikten sonra Niğdeli Visâlî ve Hamdullah Hamdî'nin *Kıyâfetname*'lerinin şekil ve içeriklerine ilişkin ayrıntılar ile bazı beyitlerin açıklamaları üzerinde durulmuştur. Hamdullah Hamdî'ye ait beyitlerin ise Çelebioğlu'ndan alındığı belirtilmiştir.

Eldeki çalışmada incelenecek olan metnin Çelebioğlu'nun yayınında yer verdiği metinle oldukça benzer olduğu görülmekle beraber metin, bazı yönlerden farklılıklar arz etmektedir. Bunlardan biri, eldeki nüshada başlıklandırılmamış yanağın “Şıfat-ı Ruḥ” olarak başlıklandırılmış olmasıdır. Bunun dışında Çelebioğlu'nun çalışmasında başlıkların hepsinde “Şıfat-ı” ibaresi bulunmaktadır. Ayrıca buradaki nüshadan farklı olarak başlıklarda Türkçe sözcüklerin “Şıfat-ı Cebhe”, “Şıfat-ı Çeşm”, “Şıfat-ı Dıḥk”, “Şıfat-ı Şefe”, “Şıfat-ı Eşnan” gibi yabancı karşılıklarına yer verilmiştir. Bunun yanı sıra Çelebioğlu'nun çalışmasında bulunan bazı beyitlerin eldeki nüshada olmadığı görülmüştür. Söz konusu farklı kullanımların hepsine, metin içindeki dipnotlarla işaret edilmiştir. Çelebioğlu'nun çalışmasında beyitlerin açıklamasına yer verilmediği dikate alınarak kültür tarihi açısından önemli bir yere sahip olduğu düşünülen

¹ Ayrıntılı bilgi için bk. Çakır, 2007, s. 333-350.

böyle bir eserden bu tür konulara ilgi gösteren herkesin istifade etmesi amacıyla eldeki çalışmada beyitlerin açıklamalarına yer verilmiştir.

1. Akşemseddinzade Hamdullah Hamdî ve *Kıyafetname* Adlı Eseri

Asıl adı Mehmed Hamdullah olan Hamdullah Hamdî (1449-1503), Akşemseddin'in en küçük oğludur. XV. yüzyılın ikinci yarısındaki edebî anlayış doğrultusunda eserler verdiği bilinmektedir. Hamse'si (*Yûsûfu Züleyhâ, Leylâ vü Mecnûn, Tuhfetü'l-Uşşâk, Kıyafetname, Ahmediyye*) ve *Divan*'ı bulunmaktadır. Ayrıca Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan iki ciltlik satır arası Kur'an tercümesinin Hamdullah Hamdî'ye ait olduğu ileri sürülmüştür (TDVİA 15, 1997, s. 452-454).

Hamdullah Hamdî'nin *Kıyafetname* adlı eseri, elde bulunan kıyafetname türündeki tanınmış en eski tarihli Türkçe eserdir. Kaynaklar, bu eserin kitabı günümüze ulaşmayan İmam Şafîi'den tercüme edildiğini belirtmektedir. Süleymaniye, İstanbul Üniversitesi, Millet, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Ankara Eski Eserler Kütüphaneleri gibi pek çok yerde yazma nüshaları bulunmaktadır (Çelebioğlu, 1979, s. 319).

1.1. Nüshanın Tavsifi ve İçeriği

Bu çalışmada incelenen *Kıyafetname* nüshası, Berlin Staatsbibliothek'te Diez A oct. 144. numarada kayıtlıdır. Eser, genel itibarıyla 13 satırdan ve 2 sütundan oluşan 55 varaklık risale mecmuasının 6b-21a sayfaları arasındaki ilk metnidir. Mecmuanın ikinci sayfasında kitapta yer alan eserlerin adları ve yazarları *Kıyâfet-nâme* (Hamdî); *İşret-nâme* (Revânî); *Beng ü Bâde* (Fuzûlî); *Hâcib-nâme* (İşhak); *Tezyîn* (Hırfet) olarak belirtilmiştir. Bunlardan *İşretname* 24b-78b, *Esrârname* 80b-89a, *Hâcibname* 90b-92b, *Tezyînname* 94b-120b varakları arasında yer almaktadır. Mecmuada bazı sayfalar eksiktir. Ayrıca yazmanın ilk sayfalarından birinde belirtilen eser adlarından *Beng ü Bâde*'nin ilgili sayfada yer alan başlığından *Esrârname* olduğu anlaşılmaktadır. *Tezyîn* adıyla verilen eserin de Sun'î Çelebi'ye ait olan *Tezyîn-nâme* olduğu tahminî bilgisine rastlanmıştır (Güler ve Ersoy, 2012, s. 1281-1309). İnternet üzerinden ulaşılan mecmuanın ölçülerine dair kütüphanede herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Mıklepli siyah deri cilt içindeki nüshanın ilk sayfasında müzehir serlevha vardır. Cedveller ve söz başları altın suyuyla, metin siyah mürekkeple, harekeli nesih hatla yazılmıştır. Mecmuanın istinsah tarihine ve müstensihine ilişkin herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Mecmuadaki diğer eserlerin yazı stilleri dikkate alındığında bu metinlerin tek elden çıktığı kanaatine ulaşılmıştır. Mecmuanın *eylerüm ol Kerîm'e hamd ü sipâs / yok durur ni'metine hadd ü kıyâs* ilk beyti, *baña yoldaş olup deyen âmîn / reh-zen-i gamdan ola dâyim emîn* ise son beytidir.

“Kıyâfetnâme” başlığıyla başlayan nüsha, aruzun “feilâtün mefâilün feilün” kalıbı ile yazılmış, 153 beyitten oluşmuştur. Müellif, emsalsiz nimetlere sahip Allah'a ve yaratılanların en mükemmeli Hz. Muhammed'e şükranlarını ve övgülerini sıralamıştır. Allah'ın insanı, yaratılanların en güzeli ve adili kıldığını belirtmiştir. Gözüne nur, bedenine can olan aziz Mevla'nın emriyle bu nazmı yazmaya mecbur olduğunu söylemiş, “Şüretler beyâmî ki şiretler nişânıdır (İnsanın ahlakının yansımaları olan dış görünüşün ifadesidir)” başlığıyla asıl konuya giriş yapmıştır. Allah'ın insanları yaratılıştaki bir, görünüşte farklı var ettiği; dış görünüşü ahlaka ayna kılarak merhametini ve gücünü âleme gösterdiği ifade edilmiştir. Daha sonra “Reng”, “Boy”, “Et”, “Hareket”, “Saç”, “Baş”, “Alın”, “Kulak”, “Kaş”, “Göz”, “Yüz”, “Burun u Ağız”, “Avaz u Söz”, “Gülmek”, “Tutak”, “Diş”, “Enek”, “Sakal”, “Boyun”, “Omuz”, “Bilek ü El”, “Arka”, “Karin”, “İncik ü Ayak” olmak üzere 24 başlıkta, bahsi geçen ayrıntılar ile bunların işaret ettiği ahlaki özellikler dile getirilmiştir. Buna göre kırmızı ve kızıl renk, hızlı akan kanın; esmer renk, dürüstlüğü ve sıhhatin göstergesidir. Kişinin rengi saf kırmızı veya kızıl terbiyesi ve utanma duygusu yeterli seviyededir. Kişinin rengi sarıysa kalbi sahte, işi hainliktir. O sarı, siyaha meyilliye kişi sahte tabiatlıdır. Her kimin ki rengi hem beyaz hem kızıl olup bir de mavi gözlüyse o kişi hain, vefasız, günahkârdır ve hoppalıkta eşi benzeri yoktur. Eğer yanağı yumru, alnı geniş, çenesi dar, saç çok, sakalı az ise kötülükte kendisiyle kimse yarışamaz.

Her kimin boyu uzunsa saf kalbe sahip demektir. Kısa boy; kişinin kibirli, kindar, hilekâr olduğunu gösterir. Orta uzunluktaki boy, bilgeliğin nişanıdır.

Yumuşak tene sahip kişinin merhameti ve anlayışı çoktur. Sert tenli kişiler kuvvetli, kaba ve düşüncesizdir.

Coşkuyla hareket eden kimse, kendini beğenmiş ve bencil olur. Fuhuşla hileden vazgeçmez.

Gür saç, cesarete, beynin ve aklın sıhhatine; yumuşak saç, düşüncesizliğe işarettir. Kızıl saçlılar öfkeli, siyah saçlılar akıllı ve edeplidir. Gür saçlı kimse kıl kadar zarafeti olmaz.

Büyük baş, yüceliğe ve çalışkanlığa; küçük ve yassı baş, ahmaklığa işarettir.

Geniş ve kırışksız alın anlayışsızlığın ve bencilliğin; yumru alın, olgunluğun ve adil oluşun temsilidir. Alnı az çatık kişi, zekidir. Alın çok kırışksa o kişinin işi, laftır. Kaşlar arasındaki çatıklık, hüznün belirtisidir.

Tavşan kulaklı kimseler cahildir, ancak ezberlemede başarılıdır. Kedilerin ki gibi küçük kulaklı kimseler, hırsızlıkta fareyi bile unutturur.

Kaşının ucu ince olan kimselerin fitnessi çoktur. Gür kaşlılar, boş lakırtıyı sever. Ortası açık ve ince kaş iyiliği, güzelliği; çatık ve uzun kaş hırsızlığı ve kibri işaret eder. İnce ve siyah kaşlı kişiler işvelidir.

Gözü çığ renginde olan kimsenin kibri çoktur. Domuz gözlüler, pars dillidir. Bunların mahşer gününde burnu belli olur. Gök gözlüde edep olmaz. Çakır gözlülerin cesur olması şüphelidir. Kimse onların ömrünün uzun olduğunu görmemiştir. Turna gözlüler, şahin cesaretine sahiptir. Gözün büyüklüğü olgunluğa, küçüklüğü boş vermişliğe, yumruluğu kıskançlığa ve hainliğe işarettir. Orta büyüklükteki göz ise başkadır. Gözü gökte olanlarda utanma yoktur. Bunlar dikbaşı olur. Göz kırpmak, hileye işarettir. Şaşılar, inatçı ve zorba olur. Bire “Bir!” desen inkâr eder. Göz akında sarı nokta olanlar, ağırlı göze ve hastalıklı yaradılışa sahiptir. Çok gözyaşı, hilenin fazlalığına işarettir. Küçük gözlüler, fitnedir. Gözünde gülümseme olanların ömrü uzun olur. Sürmeli göz, güzeldir.

Büyük yüzlüler olgun, küçük yüzlüler başıboş; şişkin yüzlüler bilgisiz ve kaba; uzun yüzlüler hayâsız; sarı, zayıf yüzlüler hileci olur. Bunların boynu da zayıfsa kader de onun gibi zalim demektir. Ekşi yüzlü kimsenin acı sözü çoktur. Eğri yüzlüde doğruluk yoktur. Yüreği yalın, vasıfları ölçülü olanın yüzü de gül gibi ferah ve güzel olur.

İnce, uzun burunluların aklı hafiftir. Burnunun ucu ağzına yakın olan âdeta aslandır. Ona yaklaşmamak gerekir. Geniş burun deliği kıskançlığa, kindarlığa ve kibreye; kanatlı burun deliği, öfkeliliğe işarettir. Ağzı büyük kişiler, cesur ve çalışkandır. Küçük ağız, korkuya işarettir. Eğri ağızlılarda doğru haber yoktur.

Kişinin sesi genizden geliyorsa ahmak, kibirli ve kindardır. Sesi ince ve tiz olanlar, utanmaz ve yalancıdır. Kadın sesli erkek ile erkek sesli kadın, yaygaracıdır. Konuşmaya ve eğlenceye düşkün kimse, düşüncesiz ve anlayışsızdır. Yüksek sesliler, çalışkandır. Alçak seslilerin cesareti azdır. Yoğun bir sese sahip kimsenin yaradılışı kötü, hışmı fazla olur.

Kişi çok gülüyorsa, ondan uygun hareket beklememek gerekir. Tebessüm, edebin; kahkaha ise hayâsızlığın işaretidir.

İnce ve zayıf dudaklıların karakteri güzel, anlama kabiliyeti yüksek olur. Dudağı Zenci dudağı misali kalın ise beng tiryakisi gibi olur.

Dişin seyrekliği, beden zayıflığına; irisi, o kişinin belalı olduğuna; eğrisi, hile ve ihanete işarettir. Dişlerin düz olması, evladır.

İnce çene, hoppalığın; büyük çene, kibrin ve kabalığın; orta büyüklükteki çene, aklın göstergesidir. Böyle kimseler, ne isterlerse başarırlar.

Uzun sakal, kişinin bilgili olduğunu gösterir. Sakalı kalın kişinin sohbeti sıkıcı olur. Yuvarlak gür sakallılar, ağırbaşlıdır. Sakalsız kimse, hilebaz ve şeytan karakterlidir. Sakallı kimse; dakik, anlayışlı ve zekidir.

Kişinin boynu ince ve uzunsa o kişi korkak ve düşüncesiz demektir. Boynu kalınsa yemek yemeyi seviyordur. Boynun kısa olması, hile ve ihanetin işaretidir. Boynun orta uzunlukta olması ise en iyisidir.

Omzun sivriliği, ahlakın zayıflığına; kısalığı, akılsızlığa; inceliği, bayağılığa, sefihliğe; eğriliği, düşünceliliğe işaretler. Orta karardaysa o kişi akıllıdır.

Kişinin bileği uzunsa bahşişi çok, tevezusu azdır. Kolu kısaysa hilebaz ve yaygaracı olur. Uzun parmaklıların her işi gizlidir. Parmağı yumuşak kimse, zekidir. Tırnağın beyaz olması, feyze işaretler.

Sırtı yassı olan, kuvvetli ve cüretlidir. Sırtı eğri olanın huyu kötüdür. Bunlar, halk içinde sefih ve hodbin olarak bilinir. Sırtın kıllı olması, şehvetin; boğazdaki ve omuzdaki kıllar, cesaretin göstergesidir.

Karnı büyük olan, anlayışsız ve cahildir. Küçük olan, zeki ve kabiliyetlidir. Karnı büyük ve kısa boylu olmak, kötülüğün göstergesidir. Karında ve göğüsünde kılın olmaması, zalim karakterliliğin işaretidir.

Baldırı büyük olanda edep yoktur, ahmaktır. Ökçe kalınlığı, yiğitliğe işaretler. Eğer bir kimsenin ayağı etliyse her işinde eziyet vardır. Küçük ve yumuşak olursa fena huylu, adımı geniş olursa tedbirli olur.

Kişilerin dış görünüşü üzerinden karakterleriyle ilgili tespitlerin ardından "Beyân-ı Mu'âraza" bölümünde, karşıt özellikler bir arada bulunduğu takdirde olumluların dikkate alınması ve her şeyin kararında olması gerektiği sonucuna ulaşıldığı vurgulanmıştır. Aksi takdirde köse ve uzun boylu birinin köse diye ayıplanamayacağı belirtilmiştir. Ayrıca yüce nurun kişiye göz olması durumunda ona sezgi ve kanıt gerekmediği, o kimsenin bakarak karşısındakinin içini görebileceği ifade edilmiştir. Basiret sahibi kimselerin karşılaştıkları kişilerin mümin, münafık ya da kâfir olduklarını açık şekilde sezecekleri haber verilmiştir.

"Beyân-ı Taşfiye" bölümünde bahsi geçen bütün işaretlerin nefsin çeşitlenmesini gösterdiği belirtilmiştir. Buna göre insanı hissî zevke sevk eden nefse sahip kişilerin saflarının zulüm olduğu ve bu insanların kiminin köpek, kiminin sığır yüzüne büründükleri öne sürülmüştür. Kişinin yaptığı kötülükten sonra içine huzursuzluk geliyorsa yüzü güzel de olsa bu kimse iki yüzlüdür. Kişilerin nefislerinden şüpheleri yoksa ve içleri huzurluysa fesatlıklar barışa, şerler hayra döner. Kişi, elindeki (maddi) her şeyi bırakırsa varlığının bir nedeni olur. Bütün bilmediklerini, bilir hâle gelir.

"Şikâyet" başlığı altında o dönemde hayırlı işaretlerden ziyade kötü işaretlerin çokluğundan yakınılmıştır. Yusuf yüzlü kimselerin karakterlerinin de kurt gibi sağlam olduğu, bazı insanların işlerinin kibirden, kindarlıktan, hasetlikten geçerken bazı kimselerin de görünüşte insan, içlerinin arslan olduğu dile getirilmiştir. Ayrıca görünen işaretlerde, görünmeyen birçok anlamın saklı olduğu vurgulanmıştır.

"Pend" bölümünde yazar, kendisine ve okuyucularına nasihatler sıralamıştır. Öncelikle kendisine "Bırak artık Hamdî, kendi kendine bak. Çalışıp

çabalayarak taşını, cevher hâline getir.” öğüdünü vermiştir. Okuyucularına, insanlara değil, Yaradan’a inanmaları, iman hazinesini koruyarak dinsizlik rüzgârına kapılmamaları gerektiğini salık vermiştir. Daha sonra Allah’a “Ey arzuların ve ilahların en yücesi! Bize varlığından bir varlık ihsan ettin. Şimdi faziletine ümit ederim, bizi umutsuz bırakma! Evvel ve ahir senden olur, senden sonsuz saadet dilerim.” şeklinde seslenerek sözlerine noktayı koymuştur.

Bu öngörülerin bazılarının aslında mantıki temellere dayandığı söylenebilir. Söz gelimi metinde kırmızı ve kızıl rengin hızlı akan kana, dolayısıyla sağlığa delalet ettiği belirtilmiştir. Sağlıklı insanın özellikle yanaklarının renginin kırmızı olduğu, bugün de kabul edilebilir bir gerçektir. Kırıksız alna sahip kimselerin ahmak olabileceğine, iki kaş arasındaki çatıklığın tasaya ve hüzne işaret ettiğine değinilmiştir. Bilindiği gibi insanlar düşünürken alınları istemsiz olarak kırışır. Kederli insanların da kaşlarının çatık olduğu malumdur. Göz akında bulunan sarı noktanın hastalığın göstergesi olduğu, tıbbi olarak bakıldığında doğal bir çıkarımdır. Burnu kanatlı olan insanların öfkeli oldukları bildirilmiştir. Öfkelenen insanların burun kanatlarının daha fazla açıldığı, yine kabul edilebilir bir gerçektir. Metinde işaret edildiği üzere sağlıklı insanların dişlerinin sağlam ve düzgün oldukları, sağlıksız insanların ise genellikle dişlerinin döküldüğü bilinmektedir.

Her toplumda olduğu gibi Türk kültüründe de güzellik anlayışı, zevkler ve beğeniler zaman zaman değişmiştir. Ancak bazı beğenilerin her dönemde geçerliliğini koruduğu bir gerçektir. Buradan bakıldığında kıyafetnamelerde yeğlenen ve övülen birçok hususun bugün de değişmediği söylenebilir. Türk toplumunda kısa boyun fitneciliğe, uzun boyun zekâsızlığa; yeşil gözün hainliğe işaret ettiğine dair kanaatlerin olduğu bilinmektedir. Metinde de görüldüğü üzere çok konuşmak, kakhaha ile gülmek gibi aşırı durumlar birçok toplumda hoş karşılanmazken tebessüm etmek, övgüye değer görülmektedir. Her toplumda bazı beğenilerin zamanla değişebildiği hususuna örnek olarak kaşlarla ilgili tercihler gösterilebilir. Bu anlamda bir zamanlar kalın kaş yeğlenirken daha sonra metinde de işaret edilip övüldüğü gibi ince kaşın moda olduğu, son yıllarda ise kalın kaşların tercih edilerek tekrar eski zevklerin ön plana çıkarıldığı söylenebilir.

1.2. Nüshanın Dil ve İmla Hususiyetleri

Metnin dil hususiyetleri, Eski Anadolu Türkçesiyle yazıldığını göstermektedir. Metinde genel itibarıyla Arapça ve Farsça sözcük sayısının çok olmasına rağmen anlaşılır bir dil kullanıldığı göze çarpmaktadır. Dikkat çeken dil ve imla özellikleri kısaca şöyledir:

- Kapalı e’ler, /ى-i/ ile ayırt edilmiştir: *idüp, itdi, iden, dimiş, yimek, yirmesün, virmesün.*

Kalın sıradan söz başı /t-/ sesleri korunmuştur: *tar, toğru, tuşak, tırnağ*.

Türkiye Türkçesinde sözcük başı /p-/li kullanımların metinde b-‘li şekilleri mevcuttur: *barmağ*.

Türkiye Türkçesinde söz sonu kalın sıradan /-k/ sesi yerine bazı sözcüklerde /-ğ/ sesinin kullanıldığı görülmektedir: *barmağ, tırnağ, ağ*.

- Kişi ve işaret zamirinin *o / ol* gibi her iki şekilde de kullanımı mevcuttur: *odur / oldur*. 3. çoğul şahıs ve işaret zamiri, *olar*'dır. Teklik 3. şahıs zamirlerinin çekimi *anuñ, anı, aña, anda, anuñla* şeklinde yapılmıştır.
- *ile* edatı sözcüğe bitişik yazılmıştır: *eşkarüle, hiffetile, mekrile, yimekile*. *ile* yanında *birle* ve *birlen* edatı da kullanılmıştır. Ayrıca *anuñla bile* örneğinde görüldüğü üzere vasıta durumu eki ile edatın birlikte kullanıldığı da görülmektedir.
- Fiil çekim eklerinden teklik 1. şahıs eki ve teklik 3. şahıs emir eki, genellikle yuvarlak şekillidir.

Geniş zaman eki, çoğunlukla dar-yuvarlak ünlü almakla birlikte düz-geniş ünlülü olduğu örnekler de vardır: *bul-in-ur, kıl-ur, anla-ñ-ur, di-n-ür; id-er-(ler)*.

Görülen geçmiş zaman ekinin 3. şahıs çekiminde düz şekiller çoğunlukta: *ol-di, gör-di*. Teklik 1. şahıs çekiminde yuvarlak şekiller de kullanılmıştır: *oldum*. Sesin yuvarlak okunması gerektiği, ekin ötreli yazımından anlaşılmaktadır.

Ek-filin şartı, *ise* edatının ve *-sA* ekinin sözcüğe bitiştirilmesi ile sağlanmış: *olurise, olursa*.

- Teklik 3. şahıs iyelik ekinin genellikle düz şekilli kullanıldığı görülmektedir: *şamu+sı, lutf+i, fitne+si, güc+i, göz+i*. Teklik 2. şahıs iyelik eki ise yuvarlak ünlüdür: *lutf+uñ+dan, fazl+üñ+e*.
- Tamlayan durumu ekinin düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyduğu bazı istisnalar olmakla birlikte ek, genellikle yuvarlak ünlüdür: *insān+uñ, ādem+üñ, gözleri+nüñ, kişi+nüñ; kim+iñ, kişi+niñ, işi+niñ*.

burnu ucı, burnu delügi şeklinde Eski Türkçede belirtme hâli ekini anımsatan -nI ekinin tamlayan hâli eki işlevinde kullanılarak belirtilen isim tamlaması oluşturulduğu örnekler mevcuttur.

Yönelme hâli için +rA eki kullanılmıştır: *iç+re*.

Bildirme görevi, *durur (yok durur)* sözcüğü ile sağlandığı gibi -dUr ekinin tek başına kullanıldığı örnekler de bulunmaktadır: *ekmel+dür, mü-kemmel+dür; ihvān+dur, cān+dur...*

- Yapım ekleri ile ilgili dikkat çeken özelliklerden biri, +IİK / +IUK isimden isim yapan yapım ekinin bazı sözcüklere düzlük-yuvarlaklık uyumuna uygun olarak eklendiğidir. Uyum dışı örnekler de mevcuttur: *uzun+lık, toğru+lık*.

+II / +IU sıfat yapım eki, sözcüklere çoğunlukla yuvarlak şekliyle gelmiştir: *dil+lü, bil+lü, yüz+li*.

Fiilden isim yapan -I / -U ekinin düzlük-yuvarlaklık kuralına uyduğu ve uymadığı kullanımları mevcuttur. Ancak bu kurala uymayan örnekler çoğunluktadır: *toğru / toğru, yumru*.

-U ve -Up ekleriyle kurulan zarf-fiiller mevcuttur: *di-y-ü, id-üp*.

- Söz varlığı ile ilgili olarak organ, uzuv ve eylemlerle ilgili başlıkların genellikle Türkçelerine yer verildiğı dikkat çekmektedir. Ancak başlıkların altındaki bölümlerde bunların Arapça ve Farsçadaki karşılıkları da bulunmaktadır: *kāmet, ser, ‘ayn, çeşm, başar, zenağ, şudđ, güş, ebru, gerdān, dehen, dendān, riş, sā‘id, bağın, şikem, rü(y), ħande*.

Özellikle niteleyici türündeki sözcüklerin Türkçeleri değil, Arapça ve Farsça karşılıkları tercih edilmiştir: *sürĥ, şufret, zerd, galiz, kevden, bārid, ‘ulüvv, zīrek, ħüb, ħod-serā, dilr, ālī... Çok zarfı yerine de bisyār sözcüğü kullanılmıştır.*

2. Transkripsiyonlu Metin

[1]

fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

ĶIYĀFETNĀME²

(1) eylerüm ol Kerim’e ĥamd ü sipās / yok durur ni‘metine ĥadd ü kıyās

(2) aĥsen eyledi şekl-i insānı / cümle ĥāyvāndan a‘del itdi anı

(3) hem dūrüd u selām-ı bī-pāyān / aña kim oldı³ emlaĥ-ı insān

(4) faĥr-i ‘ālem odur ki ekmeldür / şüret ü sīreti mükemmeldür

(5) ba‘dehū bil ki bu faĥir ü za‘if / ĥuşşaya hem-dem ü belāya ĥarif

(6) şāri‘ oldum bu nazmı inşāya / imtişāl idüp emr-i Mevlā’yā

(7) oldur ol kim e‘azz-ı ihvāndur / çeşmüme nūr u cismüme cāndur

² Çelebiođlu’nun çalışmasında eserin başlığı “Ķıyāfet-nāme li merĥūmi’l-mağfuri Ĥamdi Çelebi ‘Alayĥ Raĥmete’l ĥafūr” şeklinde verilmiştir.

³ Çelebioğlu’nun çalışmasında *oldur*: Bundan sonraki dipnotlarda sözcüklerin sadece Çelebioğlu’nun çalışmasındaki şekilleri verilecektir.

[2]

Şüretler beyâmı ki sîretler nişândır⁴

- (8) Hâk yaratdı çü nev'in insânuñ / kıldı efrâdını muhâlif anuñ
(9) gerçi birdür kâmusı hilkatde⁵ / bir degüldür velîki şüretde
(10) lutfını 'âleme 'ayân itdi / şüreti sîrete nişân itdi

Reng⁶

- (11) gûn-i⁷ aḥmer delîl-i hûn-ı şitâb / reng-i esmer nişân-ı fikr-i şavâb
(12) rengi anuñ ki sürh-ı şâfîdür / edebi vü hayâsı vâfîdür
(13) rengi ol âdemüñ ki şufretdür / kalbi kalb u işi hıyânetdür
(14) ol şaru kim siyâha mâyıldür / hâk budur cümle hulkı bâtıldur
(15) i'tidâle budur nişâne delîl / ağı ağ ola vü kızılı kızıl
(16) her ki ağ ola ille⁸ eşkar ola / göklügi gözlerinüñ ekser ola
(17) hâyin ü bî-hayâ vü fâsık olur / hıffetile cihânda fâ'ik olur

[3]

- (18) yumrı olsa anuñ yañağı daḥi / giñ olup alnı tar olup zenaḥı
(19) ger⁹ saçı çoğ az ise şakalı / şerr içinde bulunmaya bedeli

Boy¹⁰

- (20) kâmeti her kimüñ ki ola¹¹ uzun / olur ol şâf kalb ü sâde derün
(21) kışa olursa kibr ü kîne olur / mekrile hîleyle hazîne olur
(22) i'tidâlile ola çün kâmet / aña hikmet¹² nişândır hikmet

Et¹³

- (23) her kişinüñ ki yumşak ola eti / luḫf-ı ṭab'ı çoğ ola fehmi iti
(24) katı olursa kuvvet-i tendür / issi ammâ ḡalîz ü kevdendür

⁴ “Şüretler beyâmı ki sîretlere nişândır”

⁵ *sîretde*

⁶ “Şıfat-ı Reng”

⁷ *levn-i*

⁸ *ve hem*

⁹ *hem*

¹⁰ “Şıfat-ı Kâmet”

¹¹ *olsa*

¹² *rahmet*

¹³ “Şıfat-ı Et”

Hareket¹⁴

(25) cünbişi çok kimesne ħod-bīn olur / fuḥşile ħile aña āyin olur
[4]

Şaç¹⁵

(26) şaç irisi delīl-i cür'etdür / şıḥhat-i mağza hem 'alāmetdür
(27) yumşak olursa ħavfe şāhiddür / issi kevden dimāğı bāriddür
(28) eşkar olursa ola ħavf u ħāzab / esved olursa ola 'aql u edeb
(29) bir kişinüñ ki göresin şaçı¹⁶ çok / bil ki kılca anuñ zarāfeti yok

Baş¹⁷

(30) ser-i büzürg 'ulüvv ü himmetdür¹⁸ / küçük olsa¹⁹ ger 'aqlı kılletdür²⁰
(31) yaşşı olsa kafası oğlanuñ²¹ / mişli olmaz belādet içre anuñ

Alın²²

(32) alnı giñ olsa ħūyı çirkin olur / tar olursa ħabī vü ħod-bīn olur
(33) ħālibā yumrı olsa kāhil olur / pes budur aḥseni ki a'del olur
(34) çünkü alnı 'ārīz ü bī-çīn ola²³ / aḥmağ u ehl-i şerr ü ħod-bīn ola²⁴
(35) çīn-i şudğma irüp olsa dırāz / zīrek olur eger olurise az

[5]

(36) alnı çīni çoğ olsa bir kişinüñ / ħāşılı lāf olur kamu işinüñ²⁵
(37) iki kaş arasında çün²⁶ ola çīn / dāyimā²⁷ bī-sebeb olur ħam-ğīn

¹⁴ “Şıfat-ı Hareket”

¹⁵ “Şıfat-ı Şaç”

¹⁶ *kılı*

¹⁷ “Şıfat-ı Baş”

¹⁸ *başı büyük büzürg himmet olur*

¹⁹ *olursa*

²⁰ *'aqlı kıllet olur*

²¹ *insānuñ*

²² “Şıfat-ı Cebhe”

²³ *olur*

²⁴ *olur*

²⁵ *lāf olur ħāşılı kamu işinüñ*

²⁶ *ger*

²⁷ *şāhib-i*

Ƙulak²⁸

(38) her ki ĥargūş olursa cāhildür / gerçi ĥıfz eylemekde kāmildür

(39) küçük olsa kedi gibi gūşı / uğrılığda unuttur²⁹ mūşı

Ƙaş³⁰

(40) her ki kaşınıñ ince ola³¹ ucı / eksük olmaya fitnessi vü güci

(41) kaşı kılı olurise bisyār / herze olur nedimi ğuşşası yār

(42) ĥūbdur³² ebrūvān ki ola açuĥ / uğrı olur eger olursa çatuĥ

(43) ince olmaĥ delīl-i behcetdür / kibre uzunluğu 'alāmetdür

(44) kaş odur kim siyāh ü ince ola / nāzı vü şīvesi yirünce ola

[6]

Göz³³

(45) gözi çigdāz³⁴ (?) olursa insānuñ / reşki vü kibri çoĥ olur anuñ

(46) her toñuz gözlü pars dillü olur / rüz-ı da'vide burnı billü³⁵ olur

(47) göz karası zekā a'lāmetidür / sürĥ olursa şecā'ati āyetidür

(48) gözleri gök olanda olmaz edeb / gözi çağır bahādır olsa 'aceb

(49) görmedi her ki gördi 'ömr-i dirāz / tırna gözlü olanda cür'et-i bāz

(50) göz büyük olsa³⁶ issi kāhil olur / küçük olsa ĥafīf ü mühmel³⁷ olur

(51) yumrı olsa ĥasūd u ĥāyin olur / mu'tedil bunlara mübāyin olur

(52) gökde olsa³⁸ ne'üzü bi'llāh eger / bu şıfatlar bulunur anda biter

(53) olmaz anuñ gibi olanda ĥayā / ĥatı bed-ĥū ola³⁹ 'aceb ĥod-serā⁴⁰

28 “Şıfat-ı Ƙulak”

29 *unutdurur*

30 “Şıfat-ı Ƙaş”

31 *olsa*

32 *ĥūb olur*

33 “Şıfat-ı Çeşm”

34 *çuĥur*

35 *yillü*

36 *gözi büyüğüñ*

37 *muhmil*

38 *gök olursa*

39 *bed-ĥūy olur*

40 *ĥod-rā*

(54) göz kıpıklığı mekre âyetdür / dāyim olsa delīl-i cinnetdür⁴¹

(55) kıpısı giç olursa bakışı süst / ğilzet-i tab‘-ı cemīli⁴² ola dürist

(56) olur ahvel mu‘ānid ü cebbār / bire bir diyesin kıllur inkār

[7]

(57) çün göz ağında ola nokta-i zerd / olur ol ‘ayn-ı renc ü māye³-i derd

(58) ol kişinüñ ki tiz ola kaṭeri⁴³ / uğrılığıla mekr olur hüneri

(59) ger bunuñ birle küçek’ola⁴⁴ başar / ‘āleme fitne vü belā o yiter

(60) her ki oğlan gibi ola nazarı / ḥande eyler gibi ola başarı

(61) ‘ömri uzunluğına âyetdür / i‘timād itme sen ḥamākatdür

(62) çün ecel tīrin ata kavv-i kader / başaruñ bu delāletini başar

(63) çeşm-i zībā budur ki ekḫel ola / cümle evşāfi anuñ a‘del ola

(64) kıpma bakışları gönül apara / nāzı vü şivesi yürek kıpara

Yüz⁴⁵

(65) yüzi büyük her işde kāhil olur / küçük olsa denī vü mühmel olur

(66) hem⁴⁶ müleḫhem olursa ğilzet olur / yumrı olursa cehl ü şiklet olur

(67) yüzi ol ādemüñ ki ola dirāz / da‘vīsi çoğ olur utanması az⁴⁷

(68) çün göresin yüzini zerd ü naḫīf / mekr odından kaçarsañ olma ḥarīf

[8]

(69) ḥaşşa kim boynı daḫi ola nizār / felek ola anuñ gibi ğaddār

(70) ekşi yüzlide acı söz çoğdur / egri yüzlide toğruluk yoğdur

(71) ādem oldur derūnı sāde ola / şüreti gül gibi ğüşāde ola

(72) eyi yüze bu vaşf olur kāfī / mu‘tedil ola cümle evşāfi

⁴¹ *ḫıffedür*

⁴² *cehli*

⁴³ *nazarı*

⁴⁴ *küççük olsa*

⁴⁵ “Şıfat-ı Yüz”

⁴⁶ *ger*

⁴⁷ Çelebioğlu’nun çalışmasında bu beyit, iki beyit sonra verilmiştir.

Burun u Ağız⁴⁸

- (73) burnı anuñ ki ola ince dirāz / hıffet-i 'aqlı anuñ olmaya az
(74) ağzına burnı ucı olsa⁴⁹ yakın / şîr odur aña karşı turma şakın⁵⁰
(75) her ki burnı delügi vâsi' ola / hased ü kibr ü kîni cāmi' ola
(76) olsa burnı kалаklı insanuñ / öykesi öykenine şıgmaz anuñ
(77) burnı yaşşı cimā'a lāzım olur / ağzı büyük dilir ü muqdim olur
(78) dehen-i teng egerçi behcetdür / havf-i kalbe veli' alāmetdür
(79) bulmayasın ili ararsañ eger / egri ağızlularda togru haber
[9]

Āvāz u Söz⁵¹

- (80) her kimiñ ğunne ile ola sözi / aħmak u kibr ü kîne olur özi
(81) ince vü tiz olursa⁵² cāhil olur / bî-hayā vü yalanda kāmil olur
(82) ehl-i şirret olur dimiş hükemā / 'avrat ünlü er ü er ünlü nisā
(83) sözde cünbüşde her ki sārī' ola / fikri vü fehmi berķ-ı lāmi' ola
(84) giç olursa olur tabi'atı giç / hem-dem olma cihānda gevdene hiç
(85) 'ālī-himmet olur bülend-āvāz / kışa ünlülerüñ yürekleri az
(86) şavtı yoğun olursa insānuñ / hulķı bed hışmı çoğ olur anuñ

Gülmek⁵³

- (87) kanda bisyār olur ise hānde / umma anda muvāfaķat sen de
(88) çün tebessüm edeb 'alāmetidür / kākķaha bî-hayā emāretidür

Tuķaķ⁵⁴

- (89) yufķa vü kırmızı olursa tuķaķ / añlañur luķf-ı tab' ü fehmi-i sebak
[10]

- (90) ger ğalīz olurise Zengī gibi / şāhibi aħmak ola bengī gibi

⁴⁸ Çelebioğlu'nun çalışmasında "Şıfat-ı Burun" ve "Şıfat-ı Dehen" olmak üzere iki ayrı başlık açılmıştır.

⁴⁹ *ola*

⁵⁰ *hemîn*

⁵¹ "Şıfat-ı Āvāz"

⁵² *ünli*

⁵³ "Şıfat-ı Dıħķ"

⁵⁴ "Şıfat-ı Şefe"

Diş⁵⁵

(91) çünkü seyrek uvağ ola dendān / gālibā za‘f-ı cisme ola nişān

(92) iri olursa şerr-i āfetdür / egrisi hīle vü hıyānetdür

(93) çünkü düz ola mu‘tedil dendān / kim ola yigleye dürri andan

Eñek⁵⁶

(94) çün eñek ince ola hıffet olur / büyük olursa kibr ü gılzet olur

(95) mu‘tedil olsa issi ‘ākil olur / her neye t̄alib olsa k̄abil olur

Şakal⁵⁷

(96) rīş-i merdüm t̄avīl olursa eger / bil ki oldur ser-i t̄avīle-i haber⁵⁸

(97) kalıñ olup şakalı ger ola gür / şöhet içre şakıl olur anı sür

(98) ger degirmi olup ola bisyār / şāhibi olur anuñ ehl-i vakār

[11]

(99) ol ki şalmaz yüzine mū sāye / bil ki dir *len terānī*⁵⁹ mūsāya

(100) iy dil andan şakın ki hīle olur / mekr ü şeytān anuñla bile olur

(101) rīş odur kim ola daķık ü k̄alīl / fehm ü ‘aql ü zekāya ola delīl

Boyun⁶⁰

(102) ince vü uzun⁶¹ ola çün gerden / Issı olur muħannes ü kevden

(103) yoğun olsa şıgır gibi boynı / yimekile olur anuñ oynı

(104) kışası mekrile hıyānetdür / mu‘tedil olsa hoş ‘alāmetdür

Omuz⁶²

(105) omuzı sivri olsa insānuñ / sünneti⁶³ mezhebi kem olur anuñ

(106) kışa olursa ḡāyet ebleh olur / ince olsa ‘acāyib esfeh olur

(107) egri olursa fikri t̄oğrı olur / mu‘tedil olsa ‘aqlı t̄oğrı⁶⁴ olur

⁵⁵ “Şıfat-ı Esnān”

⁵⁶ “Şıfat-ı Zakañ”

⁵⁷ “Şıfat-ı Lihye”

⁵⁸ *ħar*

⁵⁹ “Sen beni göremezsın.”

⁶⁰ “Şıfat-ı Gerden”

⁶¹ *uzun u ince*

⁶² “Şıfat-ı Omuz”

⁶³ *d̄īni vü*

⁶⁴ *uğrı*

Bilek ü El⁶⁵

[12]

(108) bilegi her kimüñ ki ola dırâz / bahşışı çoğ ola tevâzu'ı az

(109) eger olursa sâ'idi kütâh / mekr ü şerri elinden ideler âh

(110) barmağı ayası uzun olanuñ / uzlığı olur her işde işi anuñ⁶⁶

(111) barmağı yumşak olsa zîrek olur / tırnağ ağ olması mübârek olur

Arka⁶⁷

(112) arkası yaşşı ehl-i kuvvet olur / sâhib-i cür'et ü saķâmet olur

(113) egri olursa hūyı çirkin olur / halk içinde sefih ü hodbîn olur

(114) arka kılı delîl-i şehvedür / boğazile omuzda cür'etdür

Ķarın⁶⁸

(115) Ķarını büyük Ķabî vü câhil olur / küçük olsa zekî vü Ķâbil olur

(116) Ķarını büyük kimesne olsa Ķaşîr / olmaya şerr içinde aña nazîr

[13]

*ķâle'n-nebiyyü a.m. ('aleyhi's-selâm) elâ uhbirukum bi-ehli'n-nâri küllü
'utullin cevvăzin müstekbirün*⁶⁹

(117) her ki ola⁷⁰ Ķaşîr ü batını kebîr / aña cevvăz didi ba'zı Ķabîr

*ķâle ba'du'l-müfeşşirîn el 'utullü huve'l-eķulü'l-vâsiü'l-cevfu'l-lezi hem-
muhu batnuhu*⁷¹

(118) şikem ü sîne[de] ger olmaya kıl / vahşet-i tab'ı zulme ola delîl

İncik ü Ayak⁷²

(119) baldırı yoĶın olsa olmaz edeb / bî-Ķamâķat olursa ola⁷³ 'aceb

(120) ökce Ķalıñlığı şecâ'atdür / riķķat-i Ķılzete 'alâmetdür

⁶⁵ "Şıfat-ı Bilek ve El"

⁶⁶ ÇelebioĶlu'nun çalışmasında bu bölüm "Şıfat-ı Barmağ" şeklinde başlıklandırılmıştır.

⁶⁷ "Şıfat-ı Arka"

⁶⁸ "Şıfat-ı Batın"

⁶⁹ "Size cehennem ehlini haber vereyim mi? Katı yürekli, şımanık, kibirli kimselerin hepsidir."

⁷⁰ *olsa*

⁷¹ "Bazı müfessirler bu sözcüğün anlamının 'karnı büyük, çok yemek yiyen, obur' olduğunu söyledi."

⁷² "Şıfat-ı İncik ve Ayak ve Ökçe"

⁷³ *olmaz*

(121) ayağı etli olsa bir kişinüñ / cevr ü cehl olur⁷⁴ ekşeri işinüñ

(122) küçük ü nerm olursa fâcîr olur / adımı giñ olan müdebbir olur

Beyân-ı Mu‘ârâza

(123) cem‘ olunsa delâ’il-i ezdâd / i‘tidâl ide mecma‘in âbâd

(124) köse olsa⁷⁵ boyı uzun meşelâ / kösedür diyüñ ta‘n olunmaz aña

[14]

(125) çün yüzi daħi ola nūrānî / añladı ehl-i dîde nūr anı

(126) her ne cānib nişānı olsa keşîr / añlar anı başîret ehli başîr

(127) başar olsa kişiyeye nūr-ı celîl / lâzım olmaz firâsetile delîl

(128) olur aña o nūrile zâhir / mü‘minile münâfık u kâfir

kāle’n-nebiyyü a.m. (‘aleyhi’s-selām) itteķü firâsete’l-mü’mini fe-innehu yenzuru bi-nūrillāhi⁷⁶

Beyân-ı Taşfiye

(129) bu ‘alāyim ki cümle oldı beyân / bil ki evşâf-ı nefse oldı nişān

(130) nefsi emmāre olsa evşâfı / zûlm ü zûlmetden olmaya şâfı

(131) kimisi seg-şıfat kimi şeytān / kimisi gāv şüretā insān

(132) nefsi levvāme olsa da dü-rüy / geh ola nîk-şıfat⁷⁷ gehî bed hūy

(133) çün ola muṭma‘inne nefsi beşer / şulha döne fesâdı ḥayr ola şerr

(134) rûḥ-ı muṭlak olursa insānuñ / kaydı olmaz bu ḥayr ü şerr anuñ

[15]

(135) terk idüp cümle varı var olur / cümle ağıyarı aña yār olur

(136) bî-nişāndur aña nişān olmaz / zāt-ı vaşfı anuñ beyân olmaz

Şikāyet

(137) şimdiki demde çünki⁷⁸ ḥayra nişān / şer bulınur cihān içinde hemān

(138) şüretā yūsuf olan insānuñ / sîret-i hūyı gürke⁷⁹ beñzer anuñ

(139) āh elinden zamāne âdeminüñ / ki göge irdi burnı eñ keminüñ

⁷⁴ ola

⁷⁵ ola

⁷⁶ “Hz. Peygamber dedi ki: ‘Müminin ferasetinden korkun, çünkü o, Allah’ın nuruyla bakar.’”

⁷⁷ vaşf

⁷⁸ gitdi

⁷⁹ gurga

- (140) k̄amunuñ işi kibr ü k̄in ü ḥased / k̄ālībı ādemī vü k̄albi esed
 (141) her biri söze gelse k̄āmıldür / cümle taḥṣīl olara ḥāşıldur
 (142) ille ma'c'nādaki behīme meşel⁸⁰ / bil ki dinür olara bel hem⁸¹ aḍal
 (143) zemm iderler cefā-yı sultānı / içlerinde vefā ider qanı
 (144) k̄amunuñ da'vīsi budur ey yār / *leyse fi 'd-dāri ğayrīnā deyyār*⁸²
 (145) zāhir olan orada ma'c'nādur⁸³ / ğāyib ammā ol iş ki ma'c'nādur

[16]

Pend⁸⁴

- (146) ğayrī ko Ḥamdī ḥālūñe nazar it / sa'y idüp kendü sengüñi güher it
 (147) her ki isterse üns⁸⁵ dildārın / virmesün māsivāya dildārın⁸⁶
 (148) pendüm oldur aña ki tālibdür / ḥalkdan geçdi⁸⁷ Ḥaqq'a rāġıbdur
 (149) ki şaķınsun 'aķīde gencini / bād-ı ilḥāda virmesün dīni
 (150) iy k̄amu k̄āşıda olan maķşūd / 'ābidi nūra ğarķ iden ma'c'būd⁸⁸
 (151) çünki luṭfuñdan irdi bize vücūd / bizde 'ilm olmadan daḥi mevcūd
 (151) şimdi kim fazluña tıtarum ümīd / bizi ḥāşā kim idesin nevmīd
 (153) evvel āḥir çü senden oldı kerem / senden āḥir sa'ādetin dilerem⁸⁹

Değerlendirme ve Sonuç

İnsanlar, en eski dönemlerden bu yana görünenin ardındaki görünmeyeni merak edegelmiş ve bu sırrı çözmek için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. “Gizli / gaybi ilimler” altında değerlendirilen kıyafetname ilmine göre kişinin görünen dış dünyasına ait vasıflarından yola çıkarak görünmeyen iç âlemi

⁸⁰ 'amel

⁸¹ belhum

⁸² “Evde ev sahibinden başkası yoktur.”

⁸³ arada da'vādur

⁸⁴ “Naşihāt”

⁸⁵ kadīmi

⁸⁶ Çelebioğlu'nun çalışmasında 146. ve 147. beyit arasında farklı bir beyit bulunmaktadır: kendü gözünüdeki sütünü gider / ğayri gözdeki çöp gözüne nider

⁸⁷ halkı terk itdi

⁸⁸ Çelebioğlu'nun çalışmasında 149. ve 150. beyit arasında farklı iki beyit bulunmaktadır: ehl-i sünnet sevād-ı a'zamdur / ol sevāduñ şırātı muḥkemdür her kimüñ cüz'î ol cemā'atdür / 'aķıbet yekye-ġāhı cennetdür

⁸⁹ Çelebioğlu'nun çalışmasının sonunda farklı bir beyit bulunmaktadır: ayn-ı afvüñla ol bize nāzır / sözüñüz budur evvel ü āḥir

ile ilgili çıkarımlarda bulunmak mümkündür. Türk edebiyatında kıyafetname türünü temsil edenler içinde en tanınmış olanı, Hamdullah Hamdî'dir. Onun *Kıyafetname*'sinin birçok nüshasının olması, eserin toplum içinde ne kadar beğenildiğinin ve önemsendiğinin göstergesidir.

Bu çalışmada ele alınan nüshada, kişilerin dıştan gözlenen neredeyse bütün vasıfları üzerinden ahlakı ile ilgili sezgi ya da tecrübe ile elde edilen birçok husus ortaya konmuştur. Bu hükümlerin sonucunda varılan nokta, ölçülü her şeyin en makbul olduğudur. Bölümlerden sırasıyla “Göz”de 20, “Yüz”de 8, “Burun u Ağız”da 7, “Alın”da 6, “Kaş”ta ve “Şaçal”da 5, “Saç”ta, “Bilek ü El”de, “Kıran”da, “İncik ü Ayak”ta 4, “Boy”da, “Diş”te, “Omuz”da ve “Arka”da 3, “Baş”ta, “Et”te, “Kulak”ta, “Tuşak”ta ve “Eñek”te 2; Renk”te 9, “Āvāz ü Söz”de 7, “Gölmek”te 2, “Hareket”te 1 beyte yer verilmiştir. Verilen oranlardan özellikle göz organı üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. İlgili durum, birçok toplumda gözlerin aslında kalplerin aynası olduğu inancının bu metindeki yansımalarıdır, diye düşünülebilir. Kişilerin karakterleriyle ilgili bazı öngörülerin aslında mantiki dayanaklarının olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca sıralanan pek çok görüşün bugün de toplum içinde aynı şekilde benimsendiği gerçeği, kültürün devamlılığına işaret etmektedir.

Eldeki metinde organ, uzuv ve vasıflarla ilgili başlıkların genellikle Türkçelerine yer verilmiştir. Ancak başlıkların altında, bu sözcüklerle birlikte özellikle niteleyici türündeki sözcüklerin Arapça ve Farsçadaki karşılıkları kullanılmıştır. Metnin genelinde çok sayıda Arapça ve Farsça sözcük bulunsa da anlaşılır bir dil kullanıldığı söylenebilir. Görünmeyenin ardındakini bilme yönündeki girişimleri yansıtan bu tür eserlerin toplum içinde elden ele dolaştığı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda kıyafetnamelerin dinî, siyasi ve kültürel birçok unsuru bünyesinde barındırdığı, toplumların değer yargılarını ve dünya görüşünü dil vasıtasıyla yansıttığı muhakkaktır. Kültürel öneminden dolayı bu tür metinlerin gün yüzüne çıkarılıp üzerinde incelemelerde bulunulacak ve yeni nesillere tanıtılacak eserlerin başında gelmesi gerektiği açıktır.

Kaynakça

- Akşemseddinzade Hamdullah Hamdî. *Kıyafetname*. Diez A oct. 144, Staatsbibliothek zu Berlin. https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht?PPN=PPN773159061&PHYSID=PHYS_0008
- Başkan, A. R. (1987). *The study of physiognomy and The Kıyafet-name of Seyyid Lokman Çelebi*. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Bülbülân, S. (1966-1967). *Hamdullah Hamdî ve Kıyafetnâmesi*. Yayımlanmamış Mezuniyet Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi.
- Ceyhan, A. (1997). *Bedr-i Dilşad'ın Murâd-nâmesi* (2 cilt). Millî Eğitim.

- Çakır, M. (2007). Kıyâfet-nâme"ler hakkında bir bibliyografya denemesi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 5(9), 333-350.
- Çavuşoğlu, A. (2004). *Kıyafetnameler*. Akçağ.
- Çavuşoğlu, A. (2009). Kıyafet ilmi ve Kutadgu Bilig'de kıyafet ilmi / fizyonomi izleri. *Bilimname*, XVII, 293-302.
- Çelebioğlu, Â. (1979). Kıyâfe(t) ilmi ve Akşemseddinzâde Hamdullah Hamdî ile Erzurumlu İbrâhim Hakkî'nin kıyâfet-nâmeleri. *Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, 10, 225-262.
- Çınar, B. (2012). Niğdeli Visâlî ve Hamdullah Hamdî'nin Kıyâfetnâmeleri üzerine bir inceleme. *Zeitschrift für die Welt der Türken (ZfWT)*, 4(3), 299-308.
- Erkal, A. (1999). Kıyafetnâmeler üzerine. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 13, 217-225.
- Fahd, T. (1986). Kıyâfa. *The Encyclopaedia of Islam* içinde (C V, 234-235). Brill.
- Güler, K. ve Ersoy, E. (2012). XVI. asır bursa zanaatkarları hakkında secili mizahi bir eser: Sun'î Çelebi'nin Tezyîn-nâmesi. *Turkish Studies*, 7(3), 1281-1309.
- İbrâhim Hakkî Hazretlerinin bazı manzumeleri ve kıyafetname (İHH) (1976). Pars. *Kıyâfetü'l-İnsâniyye fi Şemâ'ili'l-Osmâniyye, human physiognomy or the features of the Ottomans* (KİŞO) (1998). Tarihi Araştırmalar Vakfı, İstanbul Araştırma Merkezi.
- Macdonald, O. B. (1977a). Kıyâfet. *İslam ansiklopedisi* içinde (C VI, 775-776). Millî Eğitim.
- Macdonald, O. B. (1977b). Firaset. *İslam ansiklopedisi* içinde (C IV, 640). Millî Eğitim.
- Mengi, M. (1977). Kıyafetnameler üzerine. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten*, 25, 299-309.
- Mengi, M. (2002). Kıyâfetnâme. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* içinde (C XXV, 513-514). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Öztürk, Z. (1997). Hamdullah Hamdî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* içinde (C XV, 452-454). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Türk, G. (2007). *Anadolu sahasına ait bir kıyafet-nâme örneği üzerine inceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türkdoğan, M. G. (2014). İlm-i kıyâfet ve firâset bağlamında Mustafa Bin Evrenos'un "Hâzâ Kitab-ı Firâsetnâme ve Kıyâfetnâme"si. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, VII(34), 172-195.
- Yerdelen, C. (1988). *Türk edebiyatındaki kıyâfet-nâmeler ve Niğdeli Visâlî'nin Vesiletü'l-irfan adlı kıyâfet-nâmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Extended Summary

It is known that since the earliest times, people have been curious about the nonvisible behind the visible and have made various practices for this. Some of practices were gathered under the name of “unseen / occult sciences”; in this direction, branches of science, which are called “ilm-i firâset” in the East and “physiognomy” in the West emerged. Equivalent of the science of firaset, which aims to make predictions about the characteristics and moral characteristics of a person from her appearance and some actions, in Turkish culture is “ilm-i kıyafat” or “kıyafatnama”. The type of kıyafatnama which has been observed to increase in number in Turkish literature after the Turks accepted Islam, especially since the 19th century, involves a narrower field than firasetnamas. Considering that human body is a clothing that covers spirit, there is a purpose of determining moral qualities and lineage of a person from her body structure, organs, limbs, tone of voice and some actions. In this direction, by dividing people into sections such as head, hair, face, eye, eyebrow, skin, ear, nose, lip, hand and arm movements, walking and smiling style, it is seen that it was tried to make a judgement about the inner world, character and morality of the human according to the characteristics of them. In many of related works, it can be said that presuppositions about equivalent of the human sense organs and the characteristics perceived in the world of character mostly overlap. In addition, it is understood that the assumptions about the characteristic features, which are thought to be the equivalent of the aforementioned concrete indicators, show similarities in the traditional world of Turkish society from the past to the present.

In this study, brief information about kıyafatnamas in Turkish literature is given and the verse Kıyafetname of Akşemseddinzade Hamdullah Hamdî, which is the oldest Turkish work available, is examined. The presence of manuscript copies of this work of Hamdullah Hamdî in many places is an indication that work was well-known and admired both in its own time and in later periods. The analyzed copy is in Berlin Staatsbibliothek, Diez A oct. at number 144, it is the first part of 132-leaf book registered, named “Kıyafetname” with 8 leaves. In introduction of book, it was thanked to Allah and Mohammed. After the title, which refers to fact that appearance is a sign of human morality, a total of 24 chapters such as “Color”, “Height”, “Skin”, “Movement”, “Hair”, “Head”, “Forehead”, “Ear”, “Eyebrow”, “Eye”, “Face”, “Nose and Mouth”, “Voice and Speech”, “Laugh”, “Lip”, “Tooth”, “Jaw”, “Beard”, “Neck”, “Shoulder”, “Wrist and Hand”, “Back”, “Calf and Foot” are determined and presuppositions about character traits that reflect these are listed. While ending his work, the author included parts in which he complained about the unfortunate events in his own time. In addition, he gave advice to his readers along with himself, along with the sections in which he listed his views that it is accepted that every material feature in person is in his/her decision, that the concrete realities in person point to the types of souls. It has been stated Allah creates people differently in appearance, and reveals his mercy and power to the world with physical appearance that reflects morality. On the basis of the relevant presuppositions, the mentality, common tastes and acceptances of that society are revealed. For example, as in many societies, big eyes are preferred in this work and it is stated people with big eyes have mature

characters. In addition, as stated in this work, the preconceptions that green-eyed people can be traitors are known in Turkish society. It is also understood that some of the foresights are based on logical foundations. In section where it is pointed out that people with red skin or face have feelings of shame and such people are praised, it can be mentioned people who are embarrassed may actually blush. The cultural elements that the kıyafatnâmas contain; it is a form of the world view and common acceptance of that society reflected in language in a way. For this reason, unearthing such works and introducing them to new generations is important in terms of cultural history.

EK-1

صُورَةُ نَبِيِّكَ فِي كَيْسِ نَبِيِّكَ بِشَاوَرِ

قَلْبِي قَدَادِي فِي مَجَالِفِ أَنْوَكِ	حَوْبِي نَبِيِّكَ جُونِي عَنِ انْسَانِكِ
بُرْدُكَ كَلْدُكَ وَلَيْكِ صُورَتُكَ	كِرْحِي بُرْدُكَ قُومِي خَلْقَتُكَ
لَطْفِي عَالَمِي عِيَانِي تَدِي	صُورَتِي سَبْرَتِي سَتَانِي تَدِي

رَبِّكَ

رَبِّكَ اسْمُ نَبِيِّكَ فِي كَيْسِ نَبِيِّكَ	كُونِ احْمَرِ خَيْلِ خُونِ شَتَابِ
أَبِي وَجِيٍّ مَجْرَوِي دُنِ	رَبِّكَ أَنْتَ كَيْسِ سُرْخِ صَادِرِ
قَلْبِي قَلْبِي وَخِيَانَتُكَ	رَبِّكَ أَوْلَادُكَ كَيْسِ صَفَرَتُكَ
حَبُورُ رَجُلِي خَلْقِي بَاطِلُ دُرِّ	أَوْلَادُكَ سِيَاهِي مَائِلُ دُرِّ
أَعْيِ أَوْلَادِي وَفِرْعَوْنِي قَبِيلِ	أَعْتَدَالِي بُرْدُكَ نَبِيَّكَ دَلِيلِ
كُوْكِي كُوْكِي كُوْكِي كُوْكِي كُوْكِي	هَرَكِي أَوْلَادِي الطَّاشِقِ أَوْلَادِي
خَمِيلِي جِهَانِي فَاتِحِي أَوْلَادِي	خَابِي وَنَبِيٍّ حَيَا وَفَاسِقِي أَوْلَادِي

الْحَيْثُ جِئْتَ أَوْلَسَ بِرَسْمِكَ	حَاصِلُ لَفِظِ قَوْلِكَ وَأَسْمَاكَ
أَلِي قَاتِرَانَ سِنْدِ جُونِ أَوْلَسَ جِي دَايْمًا جِي سَبَبِ أَوْلُورِ عَسَلِكِي	
قُلُقُ	
هَرَكَةُ خَرَكُوشِ أَوْلَسَ جَاهِلِدُ	كِرْجِي خِطِّ اِيْلِكْ كَامِلِدُرُ
جُكْ أَوْلَسَ كَدِ عَكْبِي كُوشِي	أَوْغُرْلِقْتِ أَوْلَسَ مَوْشِي
قَاشُ	
هَرَكَةُ قَاشِيكْ اِيْجَهْ أَوْلَسَ جِي	أَسْكُنْ أَوْلَايَهْ قِنَهْ جِي كُوشِي
قَاشِي قَلِي أَوْلُورِي سِيَاذُ	هَرَزَهْ أَوْلُورِنْدِي عِظَهْ يَارُ
خُورِدْبَرُ وَأَنْتَهْ أَوْلَسَ اِيْجُ	أَوْغُرْبَا أَوْلُورَا كُرَا أَوْلَسَ قَتُ
اِيْجَهْ أَوْلَقْ دَلِيْلِي نَجِيْتِ دُرُ	كَبِيْنِ أَوْلُورِنْدِي عِلْمَتِ دُرُ
قَاشُ أَوْلُورِي سِيَاهْ اِيْجَهْ أَوْلَا	
نَازِي وَشِي سِيْجَهْ أَوْلَا	

94

پند

سَمِ اَيْدِيكَ نَدُو سَنَكِي كِه اِيَت	عَيْرِي قِي حَمَلِي خَالِكِه نَطْر اِيَت
وِيَر مَسُون مَسَو اِيَه دِر اِيَت	هَر كِه اِيَت رَسَه اَسِي دِل دَارِن
نَشْتَن كِي دِي حَقَه رَا عَيْدُ	بِنَمَه اَوْلَدَا كِه طَا اِيَت دُر
بَا دِل خَادَه وَيَر مَسُون دِي	كِي صَقَسُون عَقِيَه كِي خِي
عَا اِيَتِي نُون غَر قَا اِيَتِن مَعْبُ	اَوْ قَرَا صَدَه اَوْلَن مَقْبُودُ
بِر مَعْلَه اَوْلَدَن دِي حَمَلِي	بِيُونَكِه لُطْفَلَدَن اِيَر دِي بِيَر
بِرِي حَا سَا كَو اِيَه سَر نُونِي	شَدِي اِيَه فُضْلَكِه طَو قَا اِيَت اِيَت

اَوْ اَخِر حِي سَنَدَن اَوْلَدِي كَر

سَنَدَن اَخِر سَعَادَتِن دِل بَر

۲

